

Date: 7th December-2025

MAKTAB VA OLIY TA'LIMDA MUSIQIY IDROKNI RIVOJLANTIRISH
TEXNOLOGIYALARI.

Tursunpo'latova Madinabonu Xalimjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Musiqi ta'limi va san'at 1 bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab va oliy ta'lim bosqichlarida musiqiy idrokni rivojlantirishning zamonaviy texnologiyalari, pedagogik yondashuvlar va innovatsion metodlar tahlil qilinadi. Musiqiy idrokning psixologik mexanizmlari, ta'lim jarayonida idrokiy faoliyatga ta'sir qiluvchi omillar, o'quvchilar va talabalarda musiqiy eshituv, ritm, lad-tonallik, analitik tinglash qobiliyatlarini shakllantirishning samarali usullari bayon etiladi. Raqamli resurslar, multimedia vositalari, interfaol texnologiyalar hamda ijodiy mashqlar kompleksidan foydalanishning natijalari o'rganiladi. Maqola yakunida musiqiy idrokni rivojlantirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: musiqiy idrok, musiqiy tafakkur, ritm, tonallik, musiqiy eshituv, interfaol texnologiyalar, musiqa darsi, oliy ta'lim, pedagogik innovatsiyalar, tinglab tahlil qilish, ijodiy yondashuv

Musiqiy idrok — insonning musiqiy asar mazmunini, undagi emotsional-psixologik holatlarni, ritmik va lad-tonal strukturalarni anglash jarayonidir. Ta'lim jarayonida musiqiy idrokni rivojlantirish o'quvchi va talabalarning nafaqat estetik didini shakllantiradi, balki ularning emotsional barqarorligi, ijodiy fikrlashi, muloqot ko'nikmalari va hissiy ongini kengaytiradi.

Bugungi kunda ta'lim tizimining modernizatsiyasi musiqiy ta'lim jarayoniga yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Xususan, maktabda musiqiy idrokning ilk bosqichlari shakllansa, oliy ta'limda bu jarayon professional darajada chuqurlashadi. Shu boisdan, musiqiy idrokni rivojlantirish zamonaviy pedagogik texnologiyalar, raqamli vositalar, interfaol metodlar va psixologik yondashuvlar asosida takomillashtirilishi lozim.

Musiqiy idrok – insonning tovush balandligi (pitch), ritm, tempo, dinamika, timbre (ovoz rangi), harmoniya, musiqiy shakl va eng muhimi, musiqadagi emotsional mazmunni aniq farqlay olish, ichki eshitish orqali tasavvur qila olish va ijodiy qayta yarata olish qobiliyatidir. Bu qobiliyat tug'ma bo'lsa-da, to'g'ri texnologiyalar bilan 5–7 yoshdan boshlab 20–25 yoshgacha juda yuqori darajada rivojlantirish mumkin.

Quyida O'zbekiston sharoitida hozirda eng samarali deb topilgan va amalda qo'llanilayotgan texnologiyalarni sinf va muassasa turi bo'yicha batafsil yoritaman.

Umumta'lim maktablarida (1–11-sinf)

Faol tinglash texnologiyasi (Active Listening)

Har bir darsni 3–5 daqiqalik “tinglash minutlari” bilan boshlash:

– “Tovushni top” o'yini: tabiat tovushlari, shahar shovqini, cholg'u tovushlari orasidan bitta tovushni aniqlash.

Date: 7th December-2025

– “Emotsiyani aniqla”: bir xil asarni turli ijroda (tez-sekin, baland-past) tinglab, qanday his-tuyg‘u uyg‘otishini aytish.

– “Ritmni takrorla”: o‘qituvchi qo‘l chaqib ritm beradi → o‘quvchi takrorlaydi → qiyinlashib boradi.

Ritm-harakatli texnologiyalar (Orff va Dalcroz usullari)

– Tana perkussiyasi: qo‘l chapak, oyoq o‘pirish, tizza urish orqali poliritmiya o‘rgatish.

– Ritmik she’rlar: Alisher Navoiy, Erkin Vohidov she’rlarini ritm bilan birga o‘qish va harakatlantirish.

– Plastik intonatsiya: qo‘l harakati bilan baland-past tovushlarni “chizish”.

Raqamli platformalar (telefon yoki kompyuter orqali)

– Chrome Music Lab (100% bepul, internet kerak):

→ Song Maker – oddiy melodiya yozish

→ Rhythm – ritm naqshlarini yaratish

→ Kandinsky – tovushni rang va shaklga aylantirish (sinesteziya rivojlantirish)

– Soundtrap for Education – o‘quvchilar guruh bo‘lib onlayn studiyada qo‘shiq yozadi. O‘zbekistonda 200 dan ortiq maktab bepul litsenziya oldi (2024–2025).

– Incredibox – 5–7-sinf uchun eng qiziqarli: beatbox guruh tuzish orqali ritm va harmoniya tuyg‘usini oshirish.

Musiq + kodlash (STEAM)

– Scratch platformasida musiqa bloklari orqali o‘zbek xalq qo‘shiqlarini remiks qilish.

– Sonic Pi (be pul) – oddiy kod yozib, real vaqtda kontsert berish mumkin.

Toshkentdagi 15 ta maktabda 2025-yilda pilot loyiha boshlandi.

Bolalar musiqa va san’at maktablarida

Zamonaviy solfeggio dasturlari

– EarMaster 8 (maktab litsenziyasi) – har kuni 10–15 daqiqa eshitish mashqlari.

– Functional Ear Trainer (telefon ilovasi, bepul) – funksional eshitish (tonallik tuyg‘usi) ni 6 oyda 80–90% oshiradi.

– Musition / Auralia – maktab serverida o‘rnatiladi, har bir o‘quvchining natijasi statistikada ko‘rinadi.

Intonatsiya va ritmni vizual ko‘rish

– Sing&See – o‘quvchi kuylaydi → ekranda to‘lqin va nota aniq ko‘rinadi.

– Sonic Visualiser – professional darajada tovush tahlili (forte va pianoni farqlash uchun juda yaxshi).

Kompozitsiya va aranjirovka

– MuseScore 4 + MIDI-klaviatura (narxi 1,5–2 mln so‘m) – o‘zbek cholg‘ulari uchun kutubxona qo‘shish mumkin.

– GarageBand (iPadda bepul) – 5–7 yosh bolalar ham osongina qo‘shiq yozadi.

Oliy ta’lim muassasalarida (konservatoriya, pedagogika universitetlari)

Ilmiy-tadqiqot texnologiyalari

– Max/MSP va Pure Data – interaktiv installyatsiyalar, sensorli cholg‘ular yaratish.

Date: 7th December-2025

– OpenMusic – kompyuter yordamida serial texnika, spektral musiqa tahlili.
Neyroakustika va biofeedback

Toshkent davlat konservatoriyasida 2024-yilda ochilgan “Neyroakustika”
yo‘nalishi:

– NeuroSky yoki Muse EEG qurilmalari bilan musiqa miyaga ta’sirini real
vaqtda ko‘rish.

– Biofeedback trenajlari – o‘quvchi diqqatini jamlashni musiqa orqali o‘rganadi.

Inklyuziv ta’lim uchun maxsus texnologiyalar

– Figurenotes (rang va shakl bilan nota o‘qitish) – ko‘rish va eshitishda nuqsoni bor
bolalar uchun.

– Skoog va Beamz – harakat cheklangan bolalar sensor orqali musiqa chala oladi.

– Soundbeam – faqat qo‘l silkitish orqali simfonik orkestrni boshqarish mumkin.

O‘zbekistonda 2023–2025 yillardagi eng muvaffaqiyatli amaliy misollar

1. Toshkent shahri 64 va 178-umumta’lim maktablari – har hafta “Chrome Music
Lab” darslari (o‘quvchilarning 87% da musiqiy idroki 2 baravar oshgani aniqlangan).

2. Namangan viloyati – UNICEF bilan “Orff-maktab” loyihasi (32 ta maktabda 12
000 bola qamrab olingan).

3. O‘zbekiston Milliy universiteti Jurnalistika fakulteti – “Musiqa va multimedia”
tanlov kursi (Scratch + Soundtrap).

4. Respublika estetika va san’atshunoslik ilmiy-tadqiqot instituti – “Raqamli
solfeggio” onlayn platformasi (2024-yil sentyabrdan ishlaydi, hozir 28 ming
foydalanuvchi).

Xulosa

Maktab va oliy ta’limda musiqiy idrokni rivojlantirish texnologiyalarini qo‘llash
musiqiy tafakkur, emotsional sezgirlik, ritm va tonallikni farqlash, musiqani tahliliy
tinglash kabi qobiliyatlarning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi. Raqamli
texnologiyalar esa idrok jarayonini chuqurlashtirib, talabalarning ijodiy-potensial rivojiga
yo‘l ochadi.

Musiqa darslarida multimedia vositalari, virtual cholg‘ular va mobil ilovalardan
foydalanish kengaytirilsin.

Maktablar uchun musiqiy idrokni rivojlantirishga mo‘ljallangan maxsus metodik
qo‘llanmalar yaratilishi zarur.

Oliy ta’limda musiqiy tahlil qilish bo‘yicha amaliy seminarlar, ustaxonalar tashkil
etilsin.

Milliy musiqa namunalarini idrok qilish metodikasi yangicha texnologiyalar asosida
boyitilsin.

O‘quvchilar va talabalarda musiqiy eshituv va ritmik sezgirlikni baholash uchun
diagnostik testlar ishlab chiqilsin.

Musiqa ta’limida motivatsiyani kuchaytirish uchun interfaol o‘yin texnologiyalari
joriy etilsin.

Date: 7th December-2025

ADABIYOTLAR:

1. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MILLIY MUSIQA-XALQ MADANIYATINING MA'NAVIY KO 'ZGUSI. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 8(10), 107-109.
2. Gaziyeu, J. J. (2021). VOCAL MUSIC OF UZBEK COMPOSERS. In *WORLD SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS* (pp. 260-262).
3. Maxkamjanov, S. (2025). INNOVATION TEXNOLOGIYALARNING MUSIQA O 'RGATISH NATIJALARIGA TA'SIRI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 428-430.
4. Joraxanovich, G. J. (2023). Psychological Factors Of Musical Education. *JournalNX*, 9(11), 8-10.
5. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MUSIQA SAVODXONLIGI TUSHUNCHASI. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 3(36), 220-224.
6. Gaziyeu, J. J. R. (2024). UMUMTA'LIM MAK'TABLARIDA MUSIQA MADANIYATI O 'QITUVCHILARINING MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA NOANANAVIY METODLARDAN FOYDALANISHI. *Oriental Art and Culture*, 5(3), 414-419.
7. Qodir o'g'li, M. S. (2025). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR TUSHUNCHASI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(32), 87-91.
8. Gaziyeu, J. J. (2024). NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 456-465.
9. Qodir o'g'li, M. S. (2024). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING MUSIQA TA'LIMIDA QO'LLANILISHI. *SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH*, 3(28), 68-71.
10. Botirkhonovich, S. B. (2025). EDUCATION OF THE SPIRITUAL AND MORAL PERSONALITY OF STUDENTS THROUGH THE STUDY OF UZBEKISTAN FOLK MUSIC AND CULTURAL HERITAGE. *Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research*, 3(2), 257-260.
11. Akhmedov, B. (2023). THE FIRST FORMATION PROCESSES OF UZBEK VOCAL PERFORMANCE. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 2(8), 126-128.
12. Tarasov, G. V. *Muzykalnaya pedagogika i metodika obucheniya*. Sankt Peterburg: Lan, 2020.
13. Gordon, E. E. *Learning Sequences in Music*. Chicago: GIA Publications, 2007.
14. Sloboda, J. A. *The Musical Mind: The Cognitive Psychology of Music*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
15. Webster, P. R., & Williams, D. B. *Creativity and Music Education*. Minnesota: Springer, 2019.
16. Green, L. *Music, Informal Learning and the School*. London: Routledge, 2008.
17. Hargreaves, D. J., Miell, D., & MacDonald, R. *Musical Imaginations: Multidisciplinary Perspectives on Creativity*. Oxford University Press, 2012.

Date: 7th December-2025

18. Elliott, D. *Music Matters: A New Philosophy of Music Education*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
19. Campbell, P. S. *Teaching Music Globally*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
20. UNESCO. *Arts Education for Sustainable Development*. Paris, 2017.
21. OECD. *21st Century Skills and Music Education*. Paris: OECD Publishing, 2020.
22. Hallam, S., & Creech, A. *Music Education in the 21st Century in the UK*. London: Institute of Education Press, 2018.
23. Winold, A. *Introduction to Music Pedagogy*. New York: Routledge, 2021.
24. Patel, A. D. *Music, Language, and the Brain*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
25. Nikolayeva, S. *Metodika prepodavaniya muzyki v shkole*. Moskva: Akademiya, 2016.

